

מוזיאון הרצליה
לאמנות עכשווית

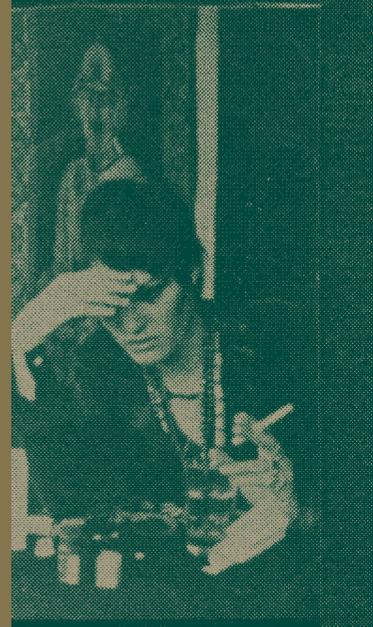
נתייה
אפולו:
בְּדֵלֶת
אֲמוֹת

מוזיאון הרצליה
לאמנות עכשווית

בתיא
אפולו:
בְּדָלָת
אֲמוֹת

צוות המוזיאון
מנהלת ואוצרת ראשית: ד"ר איה לוריא
מנהלת אדמיניסטרטיבית: תמי זילברט
מנהלת מוז"ה - אגף החינוך: הילה פלד
עוזרת לאוצרת ראשית ומתאמת: לילך עובדיה
עוזרת לאוצרת ואחראית אתר האינטרנט: נטלי טיזננקו
מ"מ רשמת: תמר פרידמן
מנהלת מועדון הידידים: חגית אוזן בכר
מתאמת מועדון הידידים: גליה הנדלמן
מתנדבים: אורית גרוסמן, משה וולנסקי, מירי מעוז
מזכירה: יסמין ריטר
אחראי לוגיסטיקה: יוסי תמם
יחסי ציבור: הדס שפירא
קבלת קהל: נילי גולדשטיין, נועה שיק

תערוכה וקטלוג
אוצרים: ד"ר איה לוריא ואורי דרומר
עוזרת לאוצרים: נטלי טיזננקו
עיצוב תערוכה: טל בן אברהם
עיצוב גרפי: סטודיו קובי פרנקו
עריכת טקסט ותרגום לאנגלית: עינת עדי - מעשה-מילים
תרגום לערבית: גלוקל תרגום ופתרונות שפה
הגהה ערבית: סלמא סמארה
רסטורציה, ליווי וייעוץ: מעיינה פליס
מסגור: הרצל, רמת השרון
שילוט וכיתובים: Cling, פתרונות מיתוג סביבתיים
סריקות תלת-ממד: תמר שחורי / TIKS360
צילום: חוליו גרינבלט (עמ' 22-23, 26),
דניאל חנוך (עמ' 9, 13, 16, 17, 20-21, 24, 25),
סיגל קולטון (עמ' 10, 15, 19), ארכיון יעקב אגור
בעיתון הארץ (עמ' 4, 31)
תצלומי הצבה: דניאל חנוך
הפקת מדריך קולי: Espro Acoustiguide Group
יעל גרוסמן ארזואן
שינוע והובלות: ראובן אהרון
הקמה ותלייה: איל ראובני
חשמל ותאורה: עוזי קפצון
בינוי וצביעה: ויקטור בן-אלטבה
דפוס: ע.ר. הדפסות בע"מ, תל-אביב

המידות נתונות בסנטימטרים, רוחב × גובה;
העבודות מאוסף גבי ועמי בראון, אלא אם צוין אחרת

על העטיפה ופנים העטיפה: בתיא אפולו ועבודותיה,
סוף שנות ה-60 של המאה ה-20 (צילום: יעקב אגור),
באדיבות הארץ

© 2022, מוזיאון הרצליה לאמנות עכשווית
קט' 1/2022
מסת"ב: 3-9-90609-965-978

תודות

תודה מיוחדת לחברת עמדה - בנייה וליווי הנהלות בע"מ ולעומדים בראשה, נורית ברמן ואיקה אברבנל, על העמדת מלגה לאוצרות במוזיאון. המלגה הוענקה לנטלי טיזננקו, ששימשה כעוזרת לאוצרים בתערוכה הנוכחית. תודה גדולה נתונה לכל ידידות וידידי מוזיאון הרצליה לאמנות עכשוויות, התומכים בפעילותנו, בחום ובמחויבות עמוקה, לאורך כל השנה. תודה לשבתי שביט, יו"ר העמותה למען מוזיאון הרצליה; לחגית אוזן בכר, מנהלת מועדון הידידים; לשוש אלמגור ולחיה אביטל, חברות הנהלת המועדון; ולגליה הנדלמן, מתאמת המועדון.

תודה לאנשי המקצוע המעולים, המלווים את פעילות המוזיאון דרך קבע: עינת עדי, המופקדת על עריכת הטקסטים ותרגומם לאנגלית; רובא סמעאן, המתרגמת את הטקסטים לערבית, וסלמא סמארה, המגיהה אותם; וקובי פרנקו, שעל העיצוב הגרפי. תודות למתנדבי המוזיאון, המסייעים לנו במסירות: אורית גרוסמן, משה וולנסקי ומירי מעוז. לבסוף, תודה מעומק הלב שלוחה לאנשי הצוות המעולים של מוזיאון הרצליה לאמנות עכשוויות: תמי זילברט, לילך עובדיה, יסמין ריטר, תמר פרידמן, יוסי תמם, נועה שיק ונילי גולדשטיין. תבוא על כולכם הברכה.

זכות היא לנו לערוך תערוכות יחיד מוזיאולית ראשונה לבתיא אפולו (1946-2018), המוקדשת לזכרה ולזכרו של עמי בראון (1929-2010). רבים וטובים נטלו חלק בהכנות לתערוכה ובהקמתה. בראש ובראשונה, תודתנו לגבי בראון, שיזמה את התערוכה, סייעה ותמכה בה לכל אורך הדרך. תודות לדנה בראון ולפרח סלומון, אחראית אוסף גבי ועמי בראון, על מעורבותן ועל שיתוף הפעולה המבורך. תודה מיוחדת למשוררת נעמי בן-אמוץ, בתה של אפולו, על הליווי והמעורבות הטובה.

תודתי והערכתי המקצועית הרבה שלוחה לאוצר השותף של התערוכה, אורי דרומר. תודות לנטלי טיזננקו, העוזרת לאוצרים, שליוותה את הקמת התערוכה במסירות ובמקצועיות רבה.

תודה מקרב לב לראש עיריית הרצליה ויו"ר החברה לתרבות ולאמנות הרצליה, משה פדלון, על אמונו הרב במוזיאון. תודה למנכ"ל העירייה, אהוד לזר, על תמיכתו הטובה במוזיאון; ולעדי חדד, מנכ"לית החברה העירונית לאמנות ולתרבות הרצליה, על מעורבותה החשובה בכל מישרי פעילותנו.

ברצוננו להודות למשאילים, שניאותו לחלוק עם הציבור את ציוריה של אפולו ואת האובייקטים שיצרה: נעמי בן-אמוץ; גבי בראון; דנה בראון; ורד ברקת; אלינור רדאי; ברכה חיוטין ומיכאל חיוטין ז"ל; דן חיוטין; טובה, נירית ומשפחת עמיקם גורביץ' ז"ל; רעותה שחר בן-שאל; ומשאילים בעילום שם.

את כל התצלומים בשחור לבן המוצגים בתערוכה צילם יעקב אגור ז"ל, שהנציח בדרכו המיוחדת את אפולו ויצירתה. תודה לעו"ד מיכאל קדר הממונה על עיזבון אגור, ולנירית מיטרני, מנהלת ארכיון הארץ, על האישור להציג את התצלומים ולפרסמם בקטלוג. תודה ליהודה פרדיס על האישור לצטט את מילות שירו "האיש שבקיר".

תודות מקרב לב לד"ר דורון לוריא על הסיוע בבדיקת היצירות והערכת מצבן. תודה למעצבת טל בן אברהם על עבודתה המקצועית והמחויבת. תודה לארכיון לתייעוד ולחקר האמנות בישראל ע"ש משה ציפר באוניברסיטת תל-אביב. תודה לאפרת א' קפלן על המעורבות והתמיכה.

בתיא אפולו: בְּדֶלֶת אַמוֹת

אוצרים: איה לוריא ואורי דרומר

רק מעט נכתב על חייה ופועלה כאמנית של בתיא אפולו (1946–2018). קשה לשרטט תמונה קוהרנטית משברי הזיכרונות והעובדות החלקיות שעלו מסיפורים של חברים, מכרים ובני משפחה לקראת התערוכה, לא כל שכן לאמת ולארגן את סיפורה על ציר הזמן. המרואיינים שהיו קרובים אליה שמרו על ריחוק מסוים, נזהרו מלשתף ומיעטו לדבר, מגינים על פרטיותה כפי שעשתה היא עצמה בקנאות בימי חייה. אלו שסיפרו על אודותיה דיברו בגעגועים, בהערכה ובאהבה.

אפולו נולדה בגרמניה בשם ברברה כריסטינה. כשהייתה בת שלוש מסרה אותה אמה לאימוץ והיא הועברה לידי זוג חשוך ילדים מפולין, משה ושושנה אפולו. משפחת אפולו עלתה ארצה ב־1950 ושמה של ברברה שונה לבתיא. הם התיישבו תחילה בגבעתיים, בשכונת בורוכוב, ולאחר מכן עברו לצפון תל־אביב. מגיל צעיר הפגינה אפולו כישרון אמנותי. היא למדה אמנות ועיצוב טקסטיל בתיכון ויצ"ו צרפת ולאחר מכן במכון אבני. בגיל 19 הכירה את דן בן אמוץ (1924–1989), שהיה סופר ותסריטאי, שחקן ופובליציסט, דמות שנויה במחלוקת ומאושיות הבוהמה בארץ. ב־1966 עברו השניים להתגורר יחדיו ושנה לאחר מכן נולדה בתם היחידה, נעמי. בין 1965 ל־1971 הציגה אפולו מצויוריה בארבע מתערוכות קבוצת "עשר פלוס". ב־1971, לאחר שנפרדה מבן אמוץ, נסעה להולנד לשנה, שם למדה אנימציה. לאחר שחזרה ארצה, בחרה להתרחק מהמרכז, מחוגי הבוהמה ומאנשי אמנות וסירבה להציג עוד מעבודותיה. אפולו השתקעה בצפון הארץ, תחילה במגדיאל ולאחר מכן כחברה בקיבוץ גונן, שם רתמה את כישרונה לתועלת המשק והשקיעה מזמנה ומרצה ביצירת תפאורות יוצאות דופן ובובות ענק בלתי נשכחות לחגיגות הקיבוץ. בנוסף, למדה נפחות ברזל ויצרה כלים ומכשירים בטכניקה מסורתית זו. בשנותיה האחרונות התגוררה בגפה בעמוקה. בשנים אלה חדלה

כמעט לחלוטין מצויר, אף שהתנסתה מעט בצויר ממחשב. היא הלכה לעולמה בגיל 72, והניחה בת, שלושה נכדים וקבוצה נאמנה של חברות וחברים המוקירים את זכרה.

מאז ומתמיד מיעטה אפולו לצייר ויצרה תוך מאבק פנימי וקושי נפשי כבד. היא עמלה זמן רב על כל ציור וציור, והתקשתה להשלים יצירות בשל ביקורתיות עצמית ותובענות פרפקציוניסטית. לא אחת השמידה את ציוריה, ובציורים ששרדו טיפלה כבשכיות חמדה נדירות, נהגה בהם בחרדת קודש, שמרה עליהם ועטפה אותם בקפידה יתרה. מנהגיה אלה תרמו לביסוס המעמד המיתי של עבודותיה, והפכו אותן בפועל לנדירות ביותר. הרוכשים המקוריים של ציוריה, שנמנו לרוב עם חוג מכריה הקרובים, שמרו עליהם בקנאות לאורך השנים. למרבה הצער, רבים מבעלי הציורים כה מתקשים להיפרד מהם שסירבו אף להשאילם לצורך הצגתם בתערוכה זו.

החברות החמה וארוכת השנים של אפולו עם האספן ואוהב האמנות עמי בראון (1929–2010) ותמיכתו ביצירתה אפשרו במידה רבה את המשכיות פעולתה כאמנית. בראון לא רק נשא ונתן מול מזכיר הקיבוץ שבו התגוררה אפולו למען יכירו בה – בתמיכתו – כציירת במשרה מלאה, אלא אף עודד אותה לשוב ולצייר לאחר פרקי נסיגה חוזרים ונשנים. בנוסף, הוא ששכנע אותה "לשחרר" ציורים שהושלמו, תוך שהוא נוסך בה ביטחון באיכות הייחודית של יצירתה.

נוסף ליצירתה האמנותית, יצרה אפולו עבודות מעבודות שונות, שאותן נהגה להעניק לקרוביה: תחריטים שנצבעו ידנית בליווי הקדשות בכתב יד דק ומסתלסל, מעשה כתיבה תמה לעילא (לעיתים אף הצפינה את ההקדשה בכתב ראי), וחפצי אומנות קטנים, בהם בובות, צלחת מקושטת בוורטואוזיות, תכשיט מחומרים טבעיים, ציורים על טקסטיל וכרטיסי ברכה מעוטרים להפליא. היא אף איירה כמה עטיפות לספרים, בהם פרסומים מאת בן אמוץ; בתם, נעמי בן אמוץ; המשורר מוטי בהרב; גילה אלמגור ואחרים – שחלקם מוצגים בתערוכה. ציוריה המוקדמים של אפולו נכללו בכמה וכמה תערוכות קבוצתיות חשובות, שביססו את ההיסטוריוגרפיה של האמנות הישראלית: "לחיות את החלום" (1989, מוזיאון תל-אביב לאמנות, אוצרת: בתיה דונר); "קבוצת עשר פלוס – מיתוס ומציאות" (2008, מוזיאון תל-אביב לאמנות, אוצר: בנו כלב); ו"אמנות ישראלית מאוסף גבי ועמי בראון" (2009, משכן לאמנות, עין חרוד, אוצרת: גליה בר אור), שחשפה קשרי חברות הדוקים וקרובים בין האספנים לאפולו, קשרים שהתרחבו לכדי תמיכה מתמשכת ביצירתה. זוהי תערוכת היחיד הראשונה המוקדשת לעבודתה.

פירוורים

בעיתונות אוזכרה אפולו בעיקר במדורי ביקורת האמנות בסוף שנות השישים ובראשית שנות השבעים, ושמה הופיע גם בכמה כתבות שפורסמו סמוך למותו של בן אמוץ ולמותה שלה. בן אמוץ, שהיה בעלה השני, הקדיש לה את ספרו **לזכור ולשכוח** (1968) וכתב עליה ועל הקשר ביניהם בספרו האוטוביוגרפי **זיונים זה לא הכל** (1979). על אף מיעוט החומרים על אודותיה, מצטיירת מן הסיפורים דמותה הייחודית, המופנמת, של אישה בעלת תווים מסתוריים ומושכים, המתאפיינת בתום ילדי, בפגיעות, בקושי קיומי וברגישות אין קץ – אמנית טוטלית, המשוקעת כל כולה ביצירה מתוך מאבק מייסר.

מיניאטורות

לציוריה של אפולו קו פיגורטיבי נדיר באיכותו. הם מרמזים על עולם סגור של פנטזיה פנימית. זהו עולם בעל אפיונים סימבוליסטיים, הממזג ספרות וחזיונות ושופע דימויים בדיוניים מוצפנים בעלי גוון מיתי, רדוף, אפל וסוער. אפולו נהגה לצייר בקנה מידה קטן ולעיתים אף זערורי, עם מכחולים דקיקים, בקו מוקפד, תוך התעמקות בתיאורי טקסטורות ופרטים. ציוריה הקטנים מחייבים תשומת לב מיוחדת, תובעים מהצופה להתקרב אליהם כדי להיטיב להבחין בפרטי הפרטים הזעירים שלהם, ולעיתים אף נדרשת לשם כך זכויות מגדלת. פעולת ההתקרבות מזמנת אינטימיות, אך זו מוגבלת בשל האניגמטיות של הציורים והקושי להבחין בכל פרטי הדימויים.

אפולו הרבתה להתנסות בטכניקות שונות, בהן צבעי טמפרה על עץ, צבע שמן, אנקאוסטיקה (ציור בשעווה חמה), עפרונות גרפיט, עפרונות צבעוניים, עפרונות מתמוססים, צבעי מים על נייר ותחריט. ציורי העפרונות הצבעוניים אווריריים, מרצדים ואוצרים בתוכם את עקבות הרישום. הטמפרה והאנקאוסטיקה מזוהים בדרך כלל עם ציור עתיק וקדום – דיוקנאות פְּיוֹם, ציורי איקונות מימי הביניים, הציור הפלמי וההולנדי של המאה ה-15 – שאליהם התוודעה אפולו בספרי אמנות ובביקוריה במוזיאונים. ידיעותיה בתולדות האמנות ניכרות ברישומי המאסטרים שהעתיקה במיומנות גבוהה – מאניולו ברונזינו ועד פול סזאן. בהתכתבותה עמם היה משום מהלך כפול, משום שנהגה לבחור בעבודות שהן עצמן התכתבו עם יצירות מופת מהעבר. באוספי האמנות שגדשו את ביתו של בן אמוץ ביפו התוודעה גם לאמנות דקורטיבית עממית, לאמנות נאיבית ולתשמישי קדושה בעלי גוון פולקלוריסטי העשויים מלאכת מחשבת. הציטוטים שנהגה לשלב בעבודותיה – מתולדות האמנות, מפריטי אומנות דקורטיבית ומתצלומים ישנים – מבליטים את הצורך שלה לפעול בתוך הקשר

היסטורי ולעגן את מהלכיה, ואולי אף את זהותה כיוצרת, בשורשים עבותים. בנוסף, הקדישה תשומת לב מרובה למסגרות הציוריים. בן אמוץ יצר עבורה כמה וכמה מהן, ולא פעם עיצבה אותן בעצמה לפני מעשה הציור.

סגנונה של אפולו התגבש, השתנה והתפתח במשך השנים, אולם אופיין תמיד בפיגורטיביות חזיונית. עם זאת, לא תמיד ברור מה טיבו של החזיון המתואר לנגד עינינו ולפיכך שורה על ציוריה דוק של עמימות ומסתורין מטריד שאינו מרפה. סגנונה התכתב בתחילה עם ציורו הנאיבי של הצייר הצרפתי אנרי רוסו (1844–1910), ולאחר מכן ניכרת בציוריה השפעת הריאליזם הפנטסטי בנוסח אריך בראואר (1929–2021), שאף אייר ב־1982 את ספרו של בן אמוץ **סיפורים פה, סיפורים שם**. לצד זאת, אפשר לזהות בעבודתה השפעות מסוימות של ציור בנוסח אנגלי-ויקטוריאני מסוגנן, המשקף אופנה של עיצוב דמויות דמוניות מאיימות במעבה היער, רוחות רפאים, נסיכות ענוגות ושדונים, שרווחה באיורים של ספרי ילדים ואגדות. על זיקתה של אפולו לממד הסימבולי המוצפן בציורים אפשר ללמוד מעיון ברשימה של שמות ציוריה, שכתבה לעצמה במחברת ישנה, המעידים על גישתה הנרטיבית לאמנות: **פועל חסר זיכרון, בבית קראו לה לולה, סבריינה ובר מינן, מחכים לצוואה ומכונת שמיעה**.

עוד עולה מציוריה של אפולו זיקה לציור סוריאליסטי נשי, כמו זה של הציירות דורותיאה טאנינג (1910–2012), לאונורה קרינגטון (1917–2011) ורמדיוס וארו (1908–1963), שעסקו במיסטי ובפנטסטי והקבילו בין עולם נשי-נפשי-רוחני ובין טבע ואדמה. בעבודותיהן מרבים להופיע דימויים של נביטה, לבלוב וקמילה כמטפורות רבות עוצמה לכוח יצירתן. בביאנלה לאמנות הנוכחית בוונציה מפנה האוצרת, ססיליה אלמאני, תשומת לב מיוחדת לאמניות סוריאליסטיות, שעבודתן נתפסה כשולית במשך שנים רבות. העיון המחודש באמנות מעמיד אלטרנטיבה לשיח האוונגרד הגברי, מתקף מחדש את מעמדן בהיסטוריוגרפיה של תולדות האמנות וסולל אפשרות לבחינה מחדש – במסגרת השיח המרכזי של האמנות ולא רק מחוצה לו – של יצירתן של אמניות נוספות שפעלו ברוח זו. עבודתה של אפולו, כמו זו של חלק מן הציירות הסוריאליסטיות במאה העשרים, מתאפיינת בחומריות עשירה ונעדרת ביטויים ארוטיים מופגנים. הנשים בציוריה ילדיות או נעירות, חולמניות, ולעיתים מדובר בדמויות נטולות זהות מגדרית ברורה. הגברים מצוירים כארכיטיפ מיתולוגי על הצייר שבין דמות הפרא לדמות ההלך. בעבודותיה המאוחרות של אפולו הטבע ונופיו דומיננטיים. בו מתגלים הדימויים והסמלים ומתרחשות טרנספורמציות; דמויות רפאים שקופות, דמויות זעירות, שילוב בין

חיה ואדם, כפילי אדם, ישויות צומחות מתוך עצים ודמות מסתורית הצומחת ועולה מתוך צדף בחוף הים.

הקבוצה

בשנות השישים השתלבה אפולו, די במפתיע, בפעילותה של קבוצת "עשר פלוס" (1965–1970), קולקטיב אמנים בהרכב דינמי בהובלת רפי לביא. בקבוצה היו חברים, בין היתר, בוקי שוורץ, ציונה שמש, פנחס עשת, רן שחורי, אביבה אורי ומנשה קדישמן. אפולו השתתפה בארבע מתערוכות הקבוצה – "העבודות הקטנות ביותר של אמני קבוצת 10+ ואחרים" (1966), "10+ בעד ונגד" (1968), "10+ בעגול" (1969), "10+ עולה על הוונס" (1970) – ואף זכתה לשבחים מפי הביקורת:

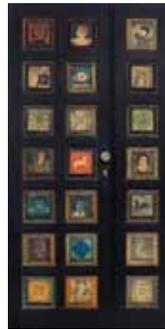
אין ספק שההפתעה של התערוכה היו עבודותיה של בתיה אפולו, שזו הייתה לה הופעת הבכורה בסצנה האמנותית המקומית. מסמר התערוכה הן המיניאטורות של בתיה אפולו הצעירה המופיעה לראשונה. יכולת רישומית רבה, חוש הומור מחוצף וחרף, השפעה מפרה של רוסו, אמנות עממית, של צילומים מלפני שישים שנה, דבר מה מפולפל וממולח וגם תמים, מרתק את תשומת הלב של הצופה.¹

עבודותיה של אפולו נבדלו והתייחדו מאלה של שאר אמני הקבוצה בסגנון פיגורטיבי מוקפד. רוב היוצרים המשתתפים שאפו להתכתב עם מגמות מתקדמות בעולם האמנות, אולם דעתה של אפולו הייתה נתונה דווקא אל העבר, אל הספרות, הפנטסטי, הפיגורטיבי והסוריאליסטי – ערכים שנתקלו על פי רוב ביחס של דחייה מצד הגורמים המובילים בשדה האמנות המקומי. עם זאת ראוי לציין את ההטרוגניות הסגנונית של האמנים שהשתתפו, בתחלופה גבוהה, בתערוכות הקבוצה.

הדלת

בתערוכה מוצג ציור של אפולו על דלת עץ, שממדיה הגדולים (221×102 ס"מ) יוצאים דופן לעומת קנה המידה הקטן של רוב ציוריה.^[איור 1] ואולם, חזית הדלת מחולקת ל-21 ריבועים קטנים, ברורים ומובחנים, וכך התאפשר לאפולו לצייר בתוכם בבטחה, בסגנונה הנאיבי המוקדם, מגוון ציורים קטנים. דלת זו הייתה קבועה בעבר בכניסה לביתו של בן אמוץ ביפו, והוא עודד את אפולו לעבוד עליה. מבט מקרוב מגלה מלאכת מחשבת של מיזוג בין יחידות המעטרות בדגמים דקורטיביים גיאומטריים לבין יחידות שבהן

1 מרים טל, "תערוכת עשר פלוס בעבודות קטנות", גזית, כרך כ"ד, חוברות ה-יב (אוגוסט 66), עמ' 202. מצוטט בקטלוג התערוכה עשר פלוס – מיתוס ומציאות, בעריכת בנו כלב (תל אביב: מוזיאון תל אביב לאמנות, 2008), עמ' 38.

איור 1

בתיה אפולו, ללא כותרת, סוף שנות ה-60 של המאה ה-20, טמברה על דלת עץ, 221×102 ס"מ, אוסף דנה בראון

ציורים פיגורטיביים של צמחייה דמיונית, בעלי חיים (סוס, אריה), צעצועי ילדים ודמויות אנוש (בהן דמות צלובה והרצל). ביחידות אחרות ציורים בהשראת עיטורים וכתובות מחפצי יודאיקה, תצלומים ומסמכים ישנים.

גם בציורים אחרים של אפולו – **סבריינה ובר מינן** (1967) ו**מאמא סון טנטו פליס** (1968) – ניכרת נטייתה לדחוס את הדימוי לתוך מערך פנימי של מסגרות, הטוען את הציור במתח. נטייה זו מקנה ליוצרת שליטה יתרה ביצירה ומאפשרת לה לרסן את הקומפוזיציה. לכך תורם גם הפורמט הקטן, וכך אולי מתאזן מעט הכאוס המאפיין את הטמפרמנט היצירתי של האמנית ואת נושאי עבודותיה. למעשה, הדלת היא מעין תמצות של הרפרטואר הנושאי והרעיוני בעבודותיה של אפולו ושל שפתה האמנותית: חיבור לעולם הילדי, לפנטזיה, לתרבות עבר אירופית, יהודית ונוצרית, כמו גם לנוסטלגיה מקומית, לאבסורדי ולמקברי. מבחינה זו מזכירה הדלת של אפולו דלתות שצוירו בעולם המצרי הקדום על קירות מבני המִסְטָבָה (מבני קבורה שקדמו לפירמידות), כייצוג לממד שמעבר למציאות. הדלת מייצגת סף, לנוכח ציוריה של אפולו המבטאים עולם של "מַעְבָּר" וכמיהה למקום שהיה קיים פעם, או שמא מעולם לא היה. הדלת של אפולו נפתחת, ממשית ומטפורית, אל מרחב אחר. מעבר לסף מצוי עולם מסתורי שבין הווה לעבר ובין מיתוס לחלום – מרחב נפשי, רוחני, פרטי וסימבולי, הדחוס לריבועים-ריבועים, מעשה טלאים.

לזכור ולשכוח

בציור **לזכור ולשכוח**^[איור 2] נראה מקבץ דמויות בתא קטן, ספק משפחה, ספק קבוצת זרים. על גבי תנור, שממנו יוצא צינור לעבר התקרה, עומד גבר עירום, חסר איבר מין, ראשו נוגע בתקרה, ידיו מאחורי גבו, אחת מרגליו בסד והשנייה חבושה. בתחילה נראה כי הדמויות מסתכלות לכיוון הצופה, אולם התבוננות מדוקדקת מגלה כי מבטן בוהה, מרוחק. עיניהם דוממות, כמו מביטות לעבר דבר מה בלתי נראה. נראה כי הן ממתונות למותן. על כך מלמדים המבטים אל האינסוף, מנחי הגוף המתין, צבע עורן הלבן-צהבהב, ואדישותן המעוררת תחושת אימה ומחנק. בקיר התא חלון קטן, חלקו נאטם מבחוץ בלבנים וחלקו בלוח עץ; החדר אטום למציאות החיצונית. התא, הצבוע בגוני חום-חרדל, מכיל את הדמויות הקפואות. על השולחן מונחת קופסה קטנה כחולה, כצבעו של הגז ציקלון פֶּה ששימש לרצח היהודים במחנות ההשמדה הנאציים. עליה כתבה אפולו, באותיות זעירות, HCN – סימונו הכימי של הגז (מימן ציאנידי). הדמויות ממלאות את החדר הקטן מקצה לקצה, כמו היו

איור 2
בתיא אפולו, **לזכור ולשכוח**
(גרסה שנייה), 1968, שמן
על בד, 33×23.5 ס"מ

הקירות, הרצפה והתקרה מסגרת לציור והדמויות ממוקמות על גריד של מרצפות.

התבוננות בציור קטן ממדים זה חושפת מיני מינים של יחסים סותרים ומורכבים – ריחוק וקרבה, נראות והיעלמות, גילוי והסתרה – ומרמזת על סוד, מסתורין, אלימות, התעללות. זוהי זירת התרחשות מרובת זמנים ומקומות, ובדמויות כמוסות תקופות שונות. בכתבה שפורסמה בעיתון **הארץ** סיפרה אפולו כי הציור נולד בזמן שבן אמוץ כתב את הספר **לזכור ולשכוח**, העוסק – תוך הדהוד ביוגרפי מוסווה – בפצעים הפתוחים של יחסי ישראל-גרמניה. הציור הודפס על עטיפת הספר. לדברי אפולו, ציירה את הציור במשך חצי שנה. בן אמוץ היה מקריא לה פרק שכתב "והיא יושבה וציירה קבוצה מצטלמת, כמו לתמונת מחזור בתוך תא-גזים. אישה אחת עירומה, השאר לבושים. מביטים נכחם. [...] בתא פתחים, דרכם חודר הגז, אבל כולם אדישים. על הקיר של תא-הגזים ציירה תמונה קטנה של אחד מהם"². בן אמוץ עצמו כתב: "את **לזכור ולשכוח** כתבתי לא מעט בזכות נוכחותה [של בתיא אפולו] בבית ובזכות קיומה לצידי. הקדשתי את הספר ל'ברברה כריסטינה א. במילה הזאת' משום שזה היה השם שבו נולדה ומשום שהיא לא הייתה מסוגלת להוציא מפיה או לשמוע את המילה הזאת: 'אהבה'"³.

אפולו ובן אמוץ היו זוג ללא שורשים. היא הגיעה לישראל כילדה

עם הוריה המאמצים לאחר נטשה אותה, והוא הגיע כשהיה נער צעיר והותיר את משפחתו מאחור.⁴ השניים אימצו שמות חדשים וקיבלו על עצמם זהות עברית-ישראלית חדשה. במיטת-מיתת הזיכרון של עבר התופת המשותפת שלהם, מאחורי הדלת המצוירת, ברא בן אמוץ מחדש את סיפורו ואפולו ציירה את ההיסטוריה שלה כעולם פנטזמתי-דמיוני, בין הממשי לדמיוני ובין שכחה לזיכרון.

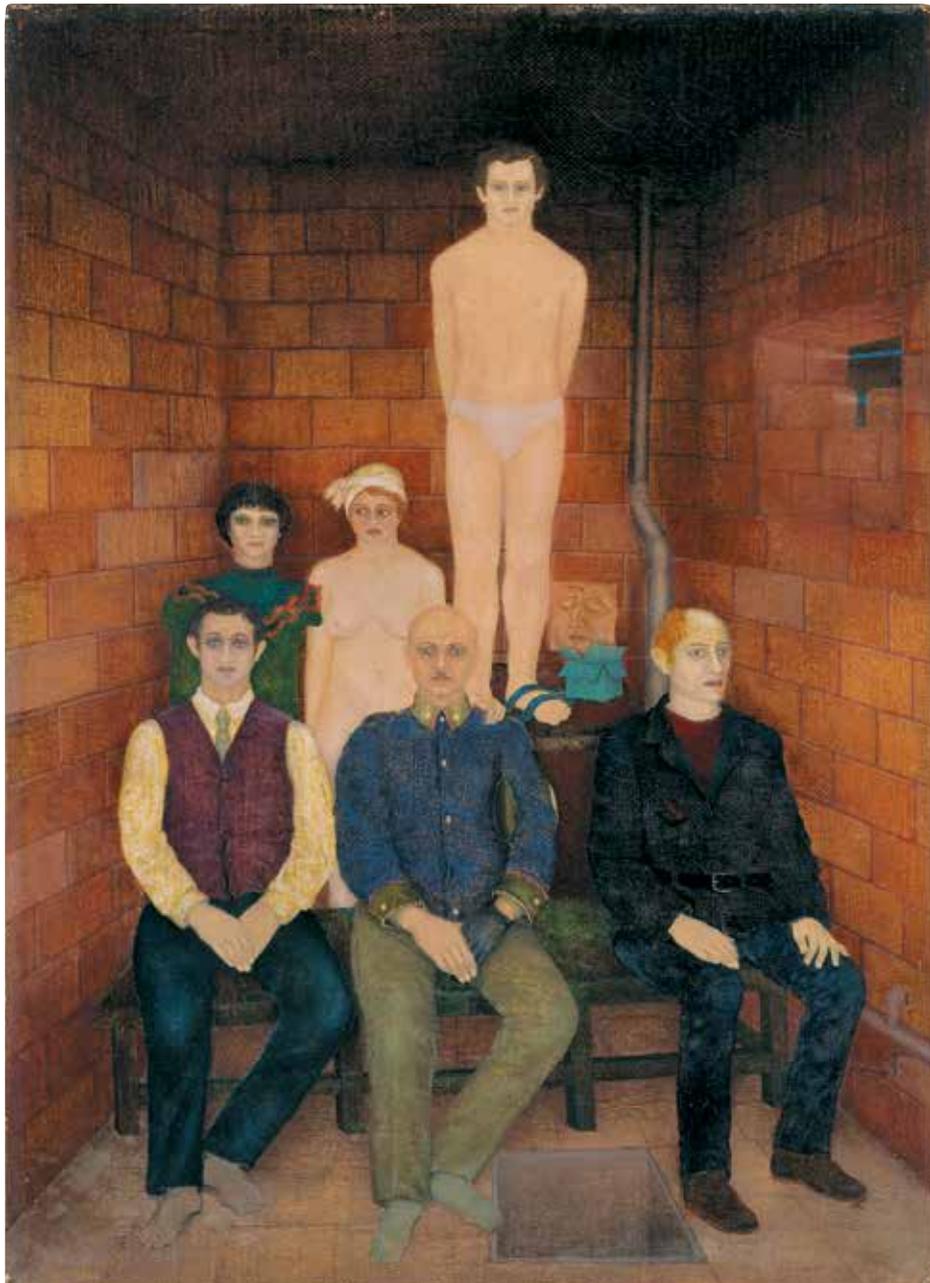
2 תמר מרוז, "עולמה המופלא של בתיא אפולו" הארץ, 6.3.1970.

3 דן בן אמוץ, זיונים זה לא הכל (תל-אביב: מציאות, 1979), עמ' 493.

4 בן אמוץ נולד בפולין כמוסיה (משה) תהלימזאגער (קורא התהלים). ב-1938, כשהיה בן 14, עלה לארץ לבדו במסגרת עליית הנוער. הוריו, אחיו ואחותו נרצחו בשואה. עם התגייסותו לפלמ"ח סיפק לו הארגון מסמכי זיהוי על פי השם שנתן לעצמו – דן בן אמוץ.

ללא כותרת, סוף שנות ה-60 של המאה ה-20, טמפרה על דלת עץ, 221×102 ס"מ, אוסף דנה בראון
Untitled, late 1960s, tempera on wooden door, 221×102 cm, Donna Brown Collection

לזכור ולשכוח (גרסה שנייה), 1968, שמן על בד, 33×23.5 ס"מ
To Remember, To Forget (Second Version), 1968, oil on canvas, 33×23.5 cm

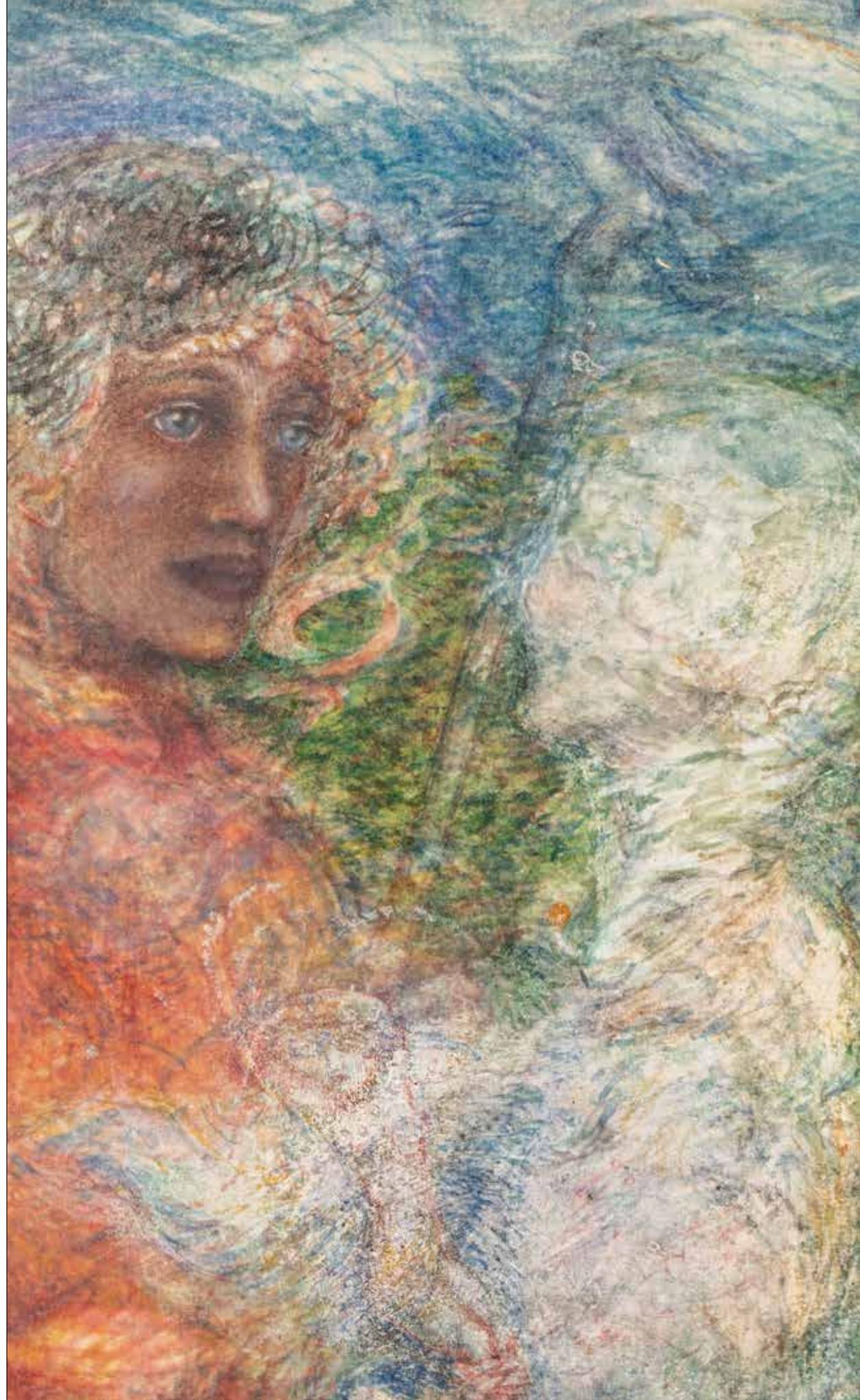
ללא כותרת (ילדה בכלוב בועה), 1975, שמן על לוח עץ, 38×33 ס"מ
Untitled (Girl in Bubble Cage), 1975, oil on panel, 38×33 cm

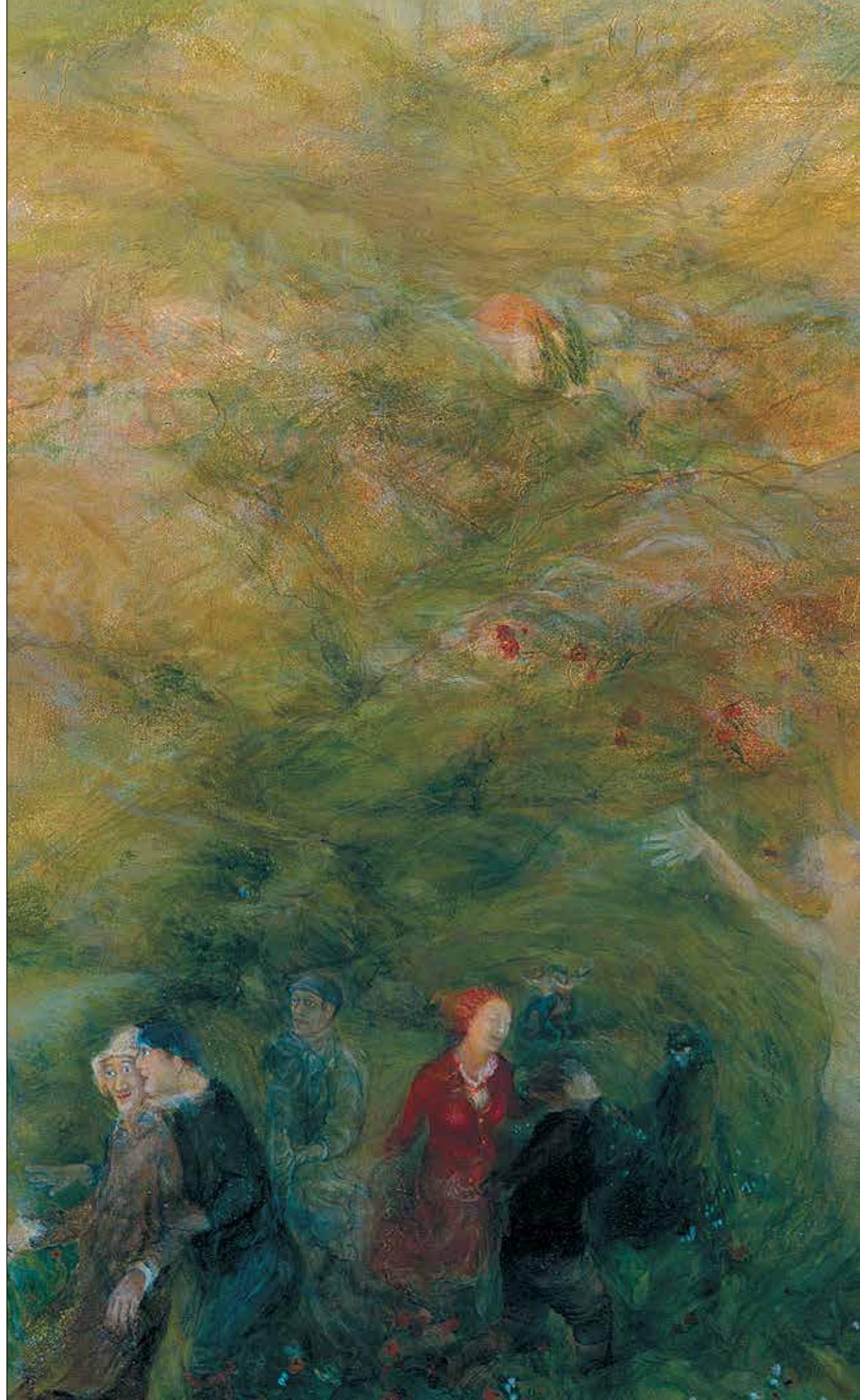
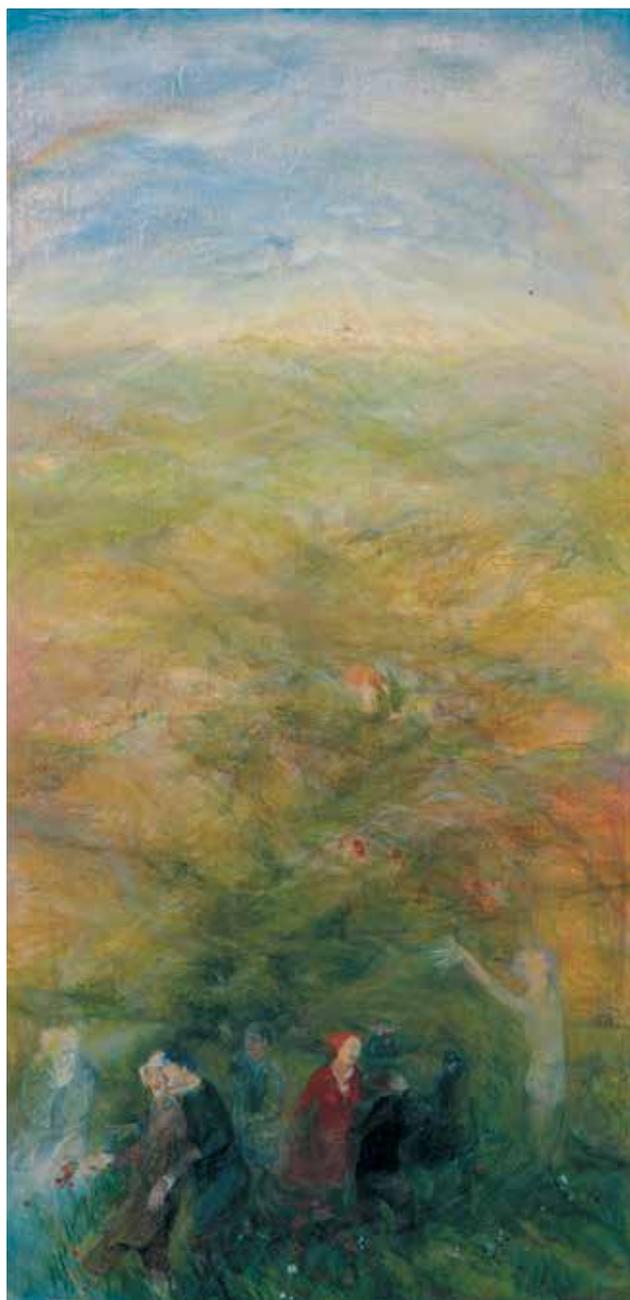
ללא כותרת (דיוקן אישה על כן ציור), לא מתוארך, צבע מים ועפרונות צבעוניים על נייר, 21×12.5 ס"מ
Untitled (Female Figure on Easel), undated, watercolor and colored pencils on paper, 21×12.5 cm

אם ובת, שיחה ביער, 1979, 1993, שמן על קרטון, 21.5×16.5 ס"מ
Mother and Daughter, Conversation in the Forest, 1979, 1993, oil on cardboard, 21.5×16.5 cm

ללא כותרת (העלמה והמוות), 1976, עיפרון וטמפרה על נייר, עלי זהב על פספרטו, 22x18 ס"מ (מימין: פרט)
Untitled (Death and the Maiden), 1976, pencil and tempera on paper, gold leaf on passe-partout, 22x18 cm (right: detail)

ביאת המשיח, 1993, אנקאוסטיקה על לוח עץ, 92×52 ס"מ (מימין: פרט)
The Coming of the Messiah, 1993, encaustic on panel, 92×52 cm (right: detail)

ללא כותרת (דמות נשית מפוצלת וכיפה מכונפת), שנות ה-70 של המאה ה-20, טוש וצבע מים על נייר, 41.5×32 ס"מ
Untitled (Split Female Figure and Winged Dome), 1970s, felt-tip pen and watercolor on paper, 41.5×32 cm

ללא כותרת (שלוש נשים כנגד החלון), לא מתוארך, צבע מים ועפרונות צבעוניים על נייר, 16×15 ס"מ
Untitled (Three Women by the Window), undated, watercolor and colored pencils on paper, 16×15 cm

ורנן שוהנן, *ונוס והחבר שלה*, 1970-1, שמן על לוח עץ, 30×24 ס"מ
Venus and Her Friend, 1970-1, oil on panel, 30×24 cm

animation. After returning to Israel, she chose to stay away from the cultural center and settled in the north of the country. In her final years, she lived in the small community of Amuka in the Galilee. She passed away at the age of 72, leaving a daughter, three grandchildren, and a group of loyal friends who cherish her memory.

Apollo's paintings have a figurative line of a rare quality. They hint at a closed world of inner fantasy – a world of symbolic attributes, blending literature with mental visions and brimming with cryptic fictional images of a mythical, haunted, dark, and turbulent nature. She used to paint on a small, at times miniature, scale, with very fine brushes and a meticulous line, with great emphasis on depictions of textures and details. Her diminutive paintings require special attention. The close scrutiny of the works invokes a certain intimacy, but this is constrained by the enigmatic nature of the paintings and the difficulty in discerning all the details of the images.

She experimented a great deal with ancient techniques, such as tempera on wood, oils, encaustic painting (with hot wax), graphite pencils, and so on. The references she used to incorporate into her works – from art history, decorative art, and old photographs – highlight her need to work within a historical context to ensure her artistic actions, and perhaps even her very identity as an artist, are firmly rooted.

Apollo always painted sporadically, and only after internal struggles and profound mental difficulty. She labored for a long time on each and every painting, and found it hard to complete works, due to her proclivity to self-criticism and perfectionist demands. She often destroyed her paintings, and those that remained she treated like sacred objects, protecting them and keeping them carefully swaddled. This contributed to the mythical aura surrounding her works, effectively making them extremely rare. The purchasers of her paintings, who were usually from among her circle of close acquaintances, have jealously guarded them over the years. Unfortunately, many of the owners of the paintings find it so difficult to part from them that they have refused to lend them for display in this exhibition.

Apollo's warm and long-standing friendship with the collector and art lover Ami Brown (1929–2010) and his support of her work have largely enabled the continuity of her artistic practice. Brown not only negotiated with the secretary of the kibbutz where Apollo lived so that she could be recognized – with his support – as a full-time painter, but also encouraged her to paint again after recurring episodes of withdrawal from her artistic practice. In addition, he convinced her to "release" completed paintings, while instilling in her confidence in the unique quality of her work.

This is the first solo show devoted to Apollo's work.

ציור של בתיה אפולו וחומרי ציור שלה, סוף שנות ה-60 של המאה ה-20 (צילום: יעקב אגור), באדיבות הארץ
 Painting by Batia Apollo and her painting materials, late 1960s (photo: Yakov Agor), courtesy of Haaretz

Batia Apollo: Behind the Closed Door

Curators: Aya Lurie and Ori Drumer

Little has been written about the life and art of Batia Apollo (1946–2018). It is difficult to draw a coherent picture from the fragmented memories and partial facts that emerged from the stories of friends, acquaintances, and family members interviewed ahead of the exhibition, let alone to verify and organize her story on a timeline. The interviewees who were close to her maintained a certain distance, sharing little and reluctantly, protecting her privacy as she herself did zealously during her lifetime. Those who told about her spoke with longing, appreciation, and love.

Apollo was born Barbara Christina in Germany. When she was three years old, her mother gave her up for adoption and she was handed over to a childless couple from Poland – Moshe and Shoshana Apollo. The Apollo family immigrated to Israel in 1950, and Barbara's name was changed to Batia. From an early age, she demonstrated artistic talent. She studied art and textile design at the WIZO France High School, and subsequently at the Avni Institute of Art, Tel Aviv. At the age of nineteen, she met Dahn Ben-Amotz (1924–1989) – a controversial writer and screenwriter, actor and publicist, who was one of the leading figures of the bohemian community in Israel. In 1966, the two started living together, and a year later their only daughter, Neomi, was born. From 1965 to 1971, Apollo exhibited her paintings in four of the Ten Plus group exhibitions. In 1971, after separating from Ben-Amotz, she moved to the Netherlands for a year, where she studied

Batia Apollo: Behind the Closed Door
July 23 – December 3, 2022

Museum Staff

Director and Chief Curator: Dr. Aya Lurie
Administrative Director: Tammy Zilbert
Director of MUZA Education Wing: Hilla Peled
Assistant to Chief Curator and Coordinator:
Lilach Ovadia
Assistant Curator and Web Officer: Natalie Tiznenko
Acting Registrar: Tammar Friedman
Friends of the Museum Manager: Hagit Uzan Bachar
Friends Coordinator: Galia Hendelman
Volunteers: Orit Grosman, Miri Maoz, Moshe Wolanski
Secretary: Jasmine Ritter
Logistics: Yosi Tamam
Public Relations: Hadas Shapira
Admissions: Nili Goldstein, Noa Shick

Exhibition and Catalogue

Curators: Dr. Aya Lurie and Ori Drumer
Assistant Curator: Natalie Tiznenko
Exhibition Design: Tal Ben Avraham
Graphic Design: Kobi Franco Design
Hebrew Text Editing and English Translation:
Einat Adi – Acts of Writing
Arabic Translation: Glocal Translations and
Content Resolutions
Arabic Proofreading: Salma Samara
Restoration and Consultation: Maayana Fliss
Framing: Herzl, Ramat Hasharon
Signs and Labels: Cling, Environmental
Branding Solutions
3D Scans: Tamar Schori / 360TIKS
Photography: Julio Grinblatt (pp. 22–23, 26),
Daniel Hanoch (pp. 9, 13, 16, 17, 20–21, 24, 25),
Sigal Kolton (pp. 10, 15, 19), Yakov Agor Archive
at *Haaretz* (pp. 4, 31)
Audio-Guide Production: Espro Acoustiguide Group
and Yael Grossman Arzuan
Transportation: Reuven Aharon
Installation and Hanging: Eyal Reuveni
Electricity and Lighting: Uzi Kapzoon
Construction and Painting: Victor Ben-Altabe
Printing: A.R. Printing Ltd., Tel Aviv

Dimensions are given in centimeters,
height precedes width.

Works are from the Gaby and Ami Brown Collection,
unless otherwise indicated.

On the cover and endpapers: Batia Apollo
and her works, late 1960s (photo: Yakov Agor),
courtesy of *Haaretz*

© 2022 Herzliya Museum of Contemporary Art
Cat. 2022/1
ISBN: 978–965–90609–9–3

Herzliya Museum of Contemporary Art
4 Habanim St., Herzliya 4637904, Israel | Tel. 972-9-9551011 | herzliyamuseum.co.il

Herzliya Museum of Contemporary Art is honored to present the first museum exhibition of works by Batia Apollo (1946–2018), held in memory of her and of the collector Ami Brown (1929–2010). Many good people took part in preparing it. First and foremost, we are grateful to Gaby Brown, the instigator of this endeavor, who has assisted and supported it throughout the process. Thanks go to Donna Brown and Perach Salomon, in charge of the Gaby and Ami Brown Collection, for their involvement and collaboration. Special thanks to the poet Neomi Ben-Amotz, Apollo's daughter, for her significant involvement.

Gratitude and appreciation are extended to the exhibition's co-curator, Ori Drumer. Thanks to Assistant Curator Natalie Tiznenko for her dedication and competence.

Heartfelt gratitude is extended to Moshe Fadlon, Mayor of Herzliya and Chairperson of the Herzliya Art and Culture Company, for his great faith in the Museum. We are grateful to Ehud Lazar, Director General of Herzliya Municipality; and to Adi Hadad, CEO of the Herzliya Arts and Culture Corporation, for her significant involvement in every way.

We are grateful to all the individuals who have lent paintings and objects by Apollo to the exhibition: Vered Barequet; Neomi Ben-Amotz; Bracha and the late Michael Chyutin; Dan Chyutin; Donna Brown; Gaby Brown; Tova, Nirit, and the late Amikam Gurevitch's family; Elinor Radday; Reute Shahar Ben-Shaul; and lenders who wish to remain anonymous.

All the black-and-white photographs featured in the exhibition were taken by the late Yakov Agor, who immortalized Apollo and her artwork in his own inimitable way. We thank Adv. Michael Kedar, in charge of the Yakov Agor estate, and Nirit Mitrany, director of the *Haaretz* archive, for permission to display the photographs and publish them in the catalogue. Appreciation is extended to Yehuda Paradise for permission to quote the lyrics of his song *The Man in the Wall*.

Heartfelt gratitude is extended to Dr. Doron Lurie for his contribution to the works' condition assessment. Thanks to the designer Tal Ben Avraham for her professionalism and commitment. Thanks to the Ziffer House Archive: Documentation and Research Center of Israeli Visual Arts. Thanks to Efrat A. Kaplan for the dialogue and support.

Special thanks to Emda Group and its chairs, Nurit Berman and Ika Abarbanel, for providing the curatorial scholarship awarded to Natalie Tiznenko, co-curator of the exhibition. Our heartfelt gratitude is extended to all the Friends of the Museum, who support our activities with great warmth and commitment throughout the year. We are thankful to Shabtai Shavit, Chairperson of the Fund for the Herzliya Museum; Hagit Uzan Bachar, Friends of the Museum Manager; Shosh Almagor and Hava Avital, of the Friends management; and Galia Hendelman, the Friends coordinator.

We appreciate the superb professionals who accompany the Museum's activities on a regular basis: Einat Adi for editing the Hebrew texts and translating them into English; Ruba Simaan of Glocal Translations and Content Resolutions for the Arabic translation, and Salma Samara for the Arabic proofreading; and Kobi Franco for the graphic design. Thanks to the volunteers who assist us with great dedication: Orit Grosman, Miri Maoz, and Moshe Wolanski. Finally, deep gratitude goes to the wonderful museum staff: Tammy Zilbert, Lilach Ovadia, Jasmine Ritter, Tammar Friedman, Yosi Tamam, Noa Shick, and Nili Goldstein. Bless you all.

HERZLIYA MUSEUM
OF CONTEMPORARY ART

**Batia
Apollo:**
*Behind
the Closed
Door*

HERZLIYA MUSEUM
OF CONTEMPORARY ART

**Batia
Apollo:**
*Behind
the Closed
Door*